

התרעה אסטרטגית

השבר הפנימי בשל קידום הרפורמה מאיים על ביטחונה הלאומי של ישראל

20.3.2023

ישראל ניצבת בפני צירוף של איומים חמורים על ביטחונה הלאומי, הרעה כלכלית בצילו של משבר כלכלי עולמי, וסדקים מתרחבים ביחסיה עם ארצות הברית. בה בעת החברה הישראלית שרויה בעימות פנימי חסר תקדים בשל קידום הרפורמה המשפטית, המעצים איומים אלה ופוגע ביכולת להתמודד אתם. בלי להידרש לתוכנה השנוי במחלוקת של הרפורמה, אין ספק כי מדובר בשינוי מרחיק לכת של כללי המשחק המשפטיים והמשפטיים, הנתפס על ידי רבים כאיום ממשי על הדמוקרטיה ואשר מקודם במהירות הבזק בלי שתינתן הזדמנות אמיתית לגבש הסכמה רחבה. כתוצאה מכך הולכת ומתעצמת מחאה ציבורית רחבת היקף, אשר באופן בלתי נמנע חודרת לכל מערכות החיים בישראל, לרבות לצה"ל.

לפני שני עשורים ישראל נאלצה להתמודד עם צירוף משברים חמורים בשתי חזיתות: האינתיפאדה השנייה והתפוצצות בועת ה-dot.com. אז יכולנו להם, בין היתר משום שההתמודדות עימם נעשתה מתוך לכידות חברתית ואחדות השורות. והפעם, לא זו בלבד שמדובר על שלוש חזיתות - הביטחונית, המדינית והכלכלית - אלא שקידום הרפורמה מגביר את הקיטוב ואת השסעים החברתיים, ובכך פוגע בחוסן החברתי, אשר הנו אחד מעמודי התווך של הביטחון הלאומי. יתר על כן, קידום הרפורמה והמחאה הציבורית נגדה מסיטים את תשומת הלב השלטונית ואת האנרגיות הקולקטיביות לעבר העימות סביבה, תוך הזנחת ההתמודדות עם האיומים החיצוניים אשר מתעצמים לנוכח החולשה הפנימית.

לאור זאת המכון למחקרי ביטחון לאומי רואה מחובתו להוציא לראשונה **התרעה אסטרטגית**:

קידום הרפורמה המשפטית מחולל כבר עכשיו משבר פנימי חסר תקדים, המעצים את האיומים הביטחוניים, המדיניים והכלכליים הניצבים לפנינו.

אנו מתריעים כי המשך המהלך יפגע קשות בחוסן החברתי, ברוח צה"ל ובתפקודו; יפחית מיכולתה של ישראל להתמודד מול אויביה, ולהמשיך לזכות בתמיכת ידידיה ובראשם ארה"ב; ויחבל באיתנות הכלכלית ובפרט בהיי טק.

מכאן שיש לעצור מידית את חקיקת הרפורמה ולהניח לעת עתה לעיסוק בה, ובמקום זאת יש להתמקד בהתמודדות עם איומים אלה, באיחוי הקרעים ובשיקום הלכידות והחוסן החברתי

בקרב נציין 75 שנה להקמתה של מדינת ישראל, ויובל שנים למלחמת יום הכיפורים. אסור לסכן שוב את קיומה של מדינת ישראל.

הפעם ההתרעה ניתנת שעה אחת קודם...

ללא קשר לרפורמה, האיומים הביטחוניים על ישראל החריפו מאוד לאחרונה: ראשית, נרשמה עליית מדרגה באיום הנשקף מאיראן, שהפכה בפועל למדינת סף גרעינית, רוכשת ניסיון צבאי רב ערך במלחמה באוקראינה ואף עתידה לקבל מערכות נשק מתקדמות מרוסיה. בו בזמן, איראן מעמיקה את השפעתה האזורית, תוך הידוק יחסיה עם שכנותיה במפרץ, בחסותה של סין. שנית, אנו מצויים זה מכבר בהסלמה מדאגה בחזית הפלסטינית: גל פיגועי הטרור נמשך בצל היחלשות הרשות הפלסטינית וצמיחתן של קבוצות חמושות נוסח 'ג'וב האריות', וזאת כשחודש הרמדאן בפתח ואתו פוטנציאל להתלקחות רחבה בפרט סביב הר הבית. שלישית, חיזבאללה מפגין התנהלות אגרסיבית יותר, המצביעה על אפשרות של שחיקת ההרתעה כלפיו.

מצופה היה שישראל תתמקד כל כולה בהתמודדות עם איומים אלה, החמורים דיים, אלא שהשבר הפנימי פוגע ביכולתה לעשות כן. הפגיעה החמורה ביותר היא בצה"ל כארגון שהיה תמיד מעל לכל מחלוקת פנימית, ועל הנכונות לשרת בו, הנשענת לא רק על חובת הגיוס אלא על תחושת שייכות ועל אתוס משותף. לא בכדי, הפגיעה הנה קשה במיוחד במערך המילואים ובפרט ביחידות העילית ההתנדבותיות – צוותי האוויר, היחידות המיוחדות ומערכי המודיעין. קצינים בכירים מתקשים לנווט בין ההכרח לשמור על צה"ל מפני ההשפעה המרעילה של העימות, לבין היכרותם את המוחים – רבים מהם מטובי הלוחמים והמפקדים של הצבא. ובנוסף, הצעות חקיקה שיסדירו בחוק פטור גורף מגזרי עלולות לפגוע פגיעה מהותית בצה"ל כ-"צבא העם", וכך לשמוט עוד את הקרקע מתחת לאמנה בין המדינה לבין אזרחיה המשרתים. נזק ניכר כבר נגרם כתוצאה מכל אלה ללכידות ולאמון ההדדי בתוך צוותי הלוחמים, ובינם לבין המפקדים. ואם קידום הרפורמה יימשך ייגרמו קרוב לוודאי נזקים חמורים אף יותר לתפקודו השוטף של צה"ל ולמוכנותו לקראת תרחישי חרום.

מעבר לכך, העיסוק בעימות הפנימי שואב לתוכו את כל הצמרת הפוליטית, המדינית והביטחונית, ועל כן גורע ישירות מהיכולת לעסוק בסוגיות הביטחוניות הבעורות – איראן, המצב ביהודה ושומרון והחזית הצפונית. הדבר נכון כמובן גם לגבי המצב הכלכלי והיחסים עם ארצות הברית. לבסוף, אין ספק כי מה שמתרחש בישראל שקוף לגמרי כלפי חוץ, אויביה שואבים מכך עידוד, ואף עלולים להתפתות עקב כך למהלכים מסוכנים.

2. הפגיעה ביחסים עם ארצות הברית ובמעמדה הבינלאומי של ישראל

העולם עוקב מקרוב אחר התסיסה הפנימית בעקבות קידום הרפורמה, וכמו בהקשר הכלכלי – התגובות הכמעט אוניברסליות הן של תמיכה ודאגה עמוקה, הבאות לידי ביטוי הן בהצהרות של ראשי מדינות והן בהפגנות רחוב. בפרט, היחסים המיוחדים עם ארצות הברית, המבוססים לא רק על אינטרסים אלא גם על ערכים משותפים, מראים סימנים של שחיקה גוברת בעקבות קידום הרפורמה ועקב המהלכים החד צדדיים בזירה הפלסטינית. זאת, מעבר למגמות מדאגות שמתקיימות ממילא, בין היתר שינויים דמוגרפיים ופוליטיים בארצות הברית והתרחקות הקהילות היהודיות שם מישראל.

אלה התפתחויות מדאגות מאוד, שכן אל מול האיום הביטחוני המרכזי הניצב לפנינו, קרי איראן, אנחנו זקוקים יותר מאי פעם לתמיכתה האיתנה של ארצות הברית. תמיכת ארה"ב קריטית גם לשימור יתרונה האיכותי של ישראל וההגנה עליה במוסדות הבין לאומיים. יתרה מזאת, החתירה להרחבת 'הסכמי אברהם' למדינות נוספות כיעד מרכזי של מדיניות החוץ הישראלית, תלויה במידה מכרעת ברצונה הטוב של ארצות הברית. על כן, ההחמרה ביחסים אלה לנוכח הרפורמה מסכנת את אחת מאבני היסוד של הביטחון הלאומי של ישראל ומציבה סימן שאלה נוקב על ההיגיון שבמדיניות זאת. מעמדה של ישראל במדינות מערביות אחרות נפגע לא פחות, ואפילו מדינות שאינן בעלות משטר דמוקרטי תמהות על מה שמתרחש כאן, בשל חוסר היציבות והקרע הפנימי שהמשבר הפנימי חושף. האזור מגיב גם הוא: איחוד האמירויות מסויגת מהעמקת היחסים ואף מצננת את חלקם, ומדינות אחרות מתרחקות אף הן.

הקורונה, המלחמה באוקראינה, והעימות המחרף בין ארצות הברית לסין מטלטלים בשנים האחרונות את הכלכלה הגלובלית וגרמו לאינפלציה גבוהה, עליות ריבית, ונסיגת הגלובליזציה. גלי ההדף מגיעים גם לישראל, מזינים את האינפלציה כאן, גורמים לפיטורים בהיי-טק ופוגעים בצמיחה. המצב חמור דיו, והיה צריך לרתום את כל הגורמים להתמודדות עם המשבר המתהווה – האוצר, בנק ישראל וראש הממשלה – כפי שהיה במשבר הגדול ב-2008. במקום זאת, קידום הרפורמה מנחית על הכלכלה מכה נוספת ומעורר חששות כבדים בקרב חוגים כלכליים נרחבים בארץ ובחו"ל, אשר מזהירים בפני ההשלכות הקשות שזו עלולה להביא על המשק הישראלי.

הקריסה הפתאומית של בנק SVB המחישה את שבירותה של הכלכלה הגלובלית, כמו גם את ההשלכות הרוות הגורל כאשר האמון במוסדות מתערער. סקטור ההיי-טק בישראל רגיש במיוחד לסיכונים אלה, שכן הוא מוכוון ייצוא ונשען על זרימת הון סיכון מחו"ל. קידום הרפורמה הגביר את חוסר היציבות הפוליטית ואת אי הוודאות הכלכלית בישראל, ובכך פגע באמון המשקיעים ובנכונותם להשקיע כאן. כמו כן, עובדי ויזמי ההיי-טק נוטלים חלק פעיל בולט במחאה נגד הרפורמה וחלקם כבר הכריזו על רצונם להוציא פעילות עסקית מהארץ. כמו במקרה של המשרתים במילואים, העניין אינו האם הצהרות אלו מוצדקות, אלא שהן משקפות תחושות עמוקות שיש בכוחן כדי להשפיע על המציאות המתהווה.

אם חקיקת הרפורמה תימשך, קרוב לוודאי שדירוג האשראי של ישראל ירד ולכך יהיו השלכות חמורות על המשק. מעל לכול, יהיה קשה מאוד לשקם את הפגיעה בתדמיתה של ישראל כמדינה המזוהה עם הצלחה כלכלית, אשר נבנתה במהלך עשרות שנים של מדיניות כלכלית אחראית, יציבות משטרית ומערכת משפטית עצמאית ואמינה.

לנוכח משבר חמור זה, מתוך תחושת אחריות ובלב כבד,
ה-INSS גיבש לראשונה התרעה אסטרטגית זאת